

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА СОЦІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЕКТОРА БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Василь БЕРЕЗНЯК

завідувач наукової лабораторії,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник

Алла ДЕМИЧЕВА

науковий співробітник наукової
лабораторії соціологічного
моніторингу ННІ заочного навчання
та підвищення кваліфікації
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
кандидат соціологічних наук, доцент

БЕЗПЕКОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ м. ДНІПРО В УЯВЛЕННЯХ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ (на матеріалі соціологічного опитування)

Місто було і залишається однією із соціально-просторових форм існування суспільства, соціально організованим середовищем життя багатьох соціальних спільнот, воно органічно поєднує в собі групову свідомість, носієм якого є певні соціальні групи, в тому числі й молодь, яка отримує вищу освіту. Студентство є соціальним утворенням, що активно бере участь в житті міста, зокрема проводить багато часу у міському просторі, є учасником важливих міських подій, засвоює та присвоює місто. Можна казати про вплив міського середовища на життєдіяльність студентів, їх самовизначення, вироблення життєвих траєкторій, який відбувається через соціокультурну, екологічну, інфраструктурну, історичну, економічну, політичну, інформаційну складові. Отже, студентство має своє специфічне бачення та відчуття/сприйняття навколишнього міського середовища. Креативність, енергійність і широта поглядів молоді відіграють важливу роль у процесі розвитку міст. Зі свого боку, міста, в першу чергу великі, надають молоді максимальні можливості для освіти, розвитку, роботи, кар'єри, відпочинку. Саме міський простір визначає певні практики поведінки молоді, задає певні умови буття в місті (відвідування/невідвідування, використання тих чи інших об'єктів, ставлення до певних міських локацій).

Одним з чинників, що впливає на сприйняття міста, на можливості реалізації в ньому, на задоволеність від проживання в ньому, є безпека в місті. Розуміючи важливість цієї характеристики міст, у світі складають Індекс безпекових міст (Economist Intelligence Unit), який створюється раз на два роки. У 2021 р. серед найбезпечових для життя людини міст названі наступні: Окленд (індекс 96.0, Нова Зеландія), Осака (94.2, Японія), Аделаїда (94.0, Австралія), Велінгтон (93.7, Нова Зеландія), Токіо (93.7, Японія), Перз (92.9, Австралія), Цюрих (92.8, Швейцарія), Женева (92.5, Швейцарія), Мельбурн (92.5, Австралія) [4, р.2]. За даними рейтингу, в Європі за період 2019-2021 років ситуація з безпекою у містах погіршилась, наприклад, Відень, який займав перше місце протягом 2018-2020 років, опустився до 12-го місця, німецькі міста також значно понизили свою позицію, що пояснюється ефектами другої хвилі Covid-19. Індекс 2021 р. включав тридцять характеристик за такими параметрами, як стабільність, охорона здоров'я, культура та екологія, освіта, інфраструктура та сукупну оцінку.

Намагаючись поєднати безпековий міський простір та характеристики студентської спільноти як важливої міської групи, Науковою лабораторією соціологічного моніторингу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ у лютому 2022 р. було

проведене анкетне опитування здобувачів вищої освіти трьох провідних ЗВО м. Дніпро (ДДУВС, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, НТУ «Дніпровська політехніка»). В іміджевій складовій Дніпра зазвичай не акцентується на його «студентськості», а конструкт «Дніпро – студентське місто» не є поширеним, проте наявність великої кількості ЗВО та студентів, які в них навчаються, робить об'єкт нашої уваги цілком легітимним. Вибірка цільова, має аналітичний характер, вибіркова сукупність становила 300 осіб. Метою дослідження стало виявлення відчуваної безпеки, яка полягає у відчутті безпеки на суб'єктивному рівні.

У контексті різноманітних підходів щодо критеріїв безпекового міста, у дослідженні студентам було поставлено запитання щодо їх розуміння такого міського простору та отримано такі відповіді:

- ефективна робота поліції – 79,2 %;
- швидкість реагування служб порятунку – 78,2 %;
- безпечна інфраструктура – 77,2 %;
- низький рівень злочинності в місті – 75,6 %;
- захищеність від насильства – 63,8 %;
- якісні докільця, вода – 38,8 %;
- чітка та ефективна система управління в місті – 36,5 %;
- насиченість міста камерами відеоспостережень – 28,1 %;
- відсутність громадських заворушень – 17,3 %;
- низький рівень смертності в місті – 13,1 %;
- скорочення автотранспорту – 4,2 %.

Отже, у розумінні студентів безпекове місто пов'язане насамперед з якісною роботою відповідних інституцій, що забезпечують низький рівень злочинності, захищеність від насильства тощо. Такі дуже важливі показники безпеки, як скорочення автотранспорту у місті, низький рівень смертності, не усвідомлюються здобувачами як значущі.

Інший блок питань стосувався виявлення тих локацій у м. Дніпрі, які викликають страх чи побоювання. На запитання: «Що для вас особисто є джерелом можливої небезпеки в місті?» отримано такі відповіді:

- провулки, що мають погану оглядовість – 84,6 %;
- неосвітлені місця – 81,1 %;
- покинуті будівлі – 55,8 %;
- недобудови – 42 %;
- гаражі, стихійні автостоянки – 38,8 %;
- нічні клуби, бари – 27,6 %;
- парки, сквери – 23,4 %;
- ліфти – 21,2 %;
- людні місця з великим скупченням народу – 16,3 %;
- промислові зони – 16 %;
- громадський транспорт – 9,9 %;
- пляжі, прибережна зона – 5,8 %;
- зупинки громадського транспорту – 5,4 %.

За суб'єктивним відчуттям студентів, найбільш потенційно небезпечними у місті є провулки, що мають погану оглядовість та неосвітлені місця. Проаналізувавши відповіді на відкрите запитання «Які три місця у м. Дніпро є, на вашу думку, найбільш небезпечними?», серед тих респондентів, які визначилися з місцем (а таких 74,5 %), можемо визначити такий антирейтинг: АНД район – 54,2 %, пр. Петровського – 47,3 %, 12 квартал, вул. Кротова – 42,2 %, Європейська площа – 34,3 %, Центр як такий – 28,6 %, Індустріальний район, вул. Калинова – 22,1 %, Залізничний вокзал – 19,7 %, Червоний Камінь – 16,8 %, ж/м Західний – 15,4 %, Лівий берег – 13,5 % та ін. У ці локації потрапили місця Дніпра, які знаходяться у різних його частинах – і Центр, і Правий, і Лівий берег, отже, не можна казати про те, що якась окрема частина Дніпра є найнебезпечною в уявленнях студентів.

Питання «Хто, на вашу думку, наражається на небезпеку в м. Дніпро передусім?» виявило основні групи, чиє існування у міському просторі не є безпечним з погляду опитаних студентів, а саме:

- дівчата та молоді жінки – 78,2 %;
- діти, підлітки – 66 %;
- будь-який городянин – 50,6 %;
- пенсіонери, літні люди – 41,7 %;

- геї, лесбійки – 30,4 %;
- люди без постійного місця проживання – 30 %;
- молодь – 27,2 %;
- люди з інвалідністю – 18,9 %;
- люди з алко- та наркозалежністю – 17,3 %;
- заможні люди – 4,5 %.

Дівчата та молоді жінки дійсно є групою, яка може слугувати індикатором відчуття безпеки у місті. Саме ця категорія містянок за статистикою найчастіше стає жертвами та потерпає від нападів у темний час доби навіть у громадських місцях. В брошурі з результатів аудиту безпеки територій, який провела ГО «Інформаційно-консультативний жіночий центр» у чотирьох містах України, зазначається, що такі напади відбуваються в публічних місцях та навколо них, школах, парках та скверах, громадських вбиральнях, у транспорті, міських та сільських територіях, конфліктних та (пост)конфліктних умовах [1, с. 4]. У нашому опитування на запитання «Чи відчуваєте Ви себе в безпеці, ідучи сам/сама додому після настання темряви у Вашому районі?» загальний розподіл має такий вигляд: так, цілком – 20,5 %, скоріше відчуваю – 29,8 %, скоріше не відчуваю – 38,1 %, взагалі не відчуваю – 11,6 %. Тобто половина респондентів не відчуває себе в безпеці, серед яких 78,5 % становлять жінки. До речі, таке ж питання було поставлено респондентам моніторингу «Муніципальне дослідження. Сьома хвиля» групи «Рейтинг» (2021), в тому числі і жителям м. Дніпро. Отже, за кількістю тих, хто обрав варіанти «Ні, я не відчуваю себе в безпеці» та «Ні, я почуваюся швидше в небезпеці» (сукупно) Дніпро посідає шосте місце серед інших обласних центрів та столиці (41 %). Якщо розглянути лише позицію «Так, почуваюся цілком безпечно», то у Дніпра найнижчі позиції (12 %) [3, с. 175].

Серед потенційно небезпечних ситуацій, які можуть трапитися у міському просторі, у опитаних Лабораторією студентів найвищий рівень занепокоєння викликають такі:

- можливий насильницький напад – 82,1 %;
- проникнення у житло та пограбування – 59,3 %;
- напад людей, які вживають наркотики – 54,8 %;
- крадіжка телефону, гаманця – 41 %;
- можливе потрапляння в ДТП – 32,4 %;
- хабарництво, вимагання грошей – 15,1 %;
- словесна образа від незнайомих – 10,9 %;
- можливість викрадення машини – 10,6 %;
- можливе викрадення речей із автомобіля – 8,7 %;
- інше – 3,5 %.

Очевидно, що внаслідок студентського статусу, відповідного віку позиції, пов'язані з протиправними діями щодо автотранспорту, хабарів не актуалізовані для опитаних як найнебезпечніші. Відповідно, щоб уникнути ситуації небезпеки, 60,3 % уникає бувати біля занедбаних будинків, 59,3 % обминають пустири, провулки, 56,7 % уникає безлюдних місць, 55,1 % не ходить до нічних клубів, барів, 38,8 % намагаються повертатися до темряви. Лише 12 % жодним чином не обмежують себе.

Останній блок запитань анкети в межах нашого дослідження був присвячений виявленню суб'єктів та конкретних тактик створення безпекового міста. Насичення міста камерами замало для того, щоб вважати та відчувати його безпековим. Тут мова повинна йти про взаємодію міської влади, поліції та активної територіальної громади [2, с. 269]. Лише при поєднанні їх зусиль місто може набути безпекових характеристик. І половина опитаних заявила, що турбуватися про створення безпекового міста повинні і поліція, і міська влада, і населення, і громадські організації, майже третина (28,2 %) – міська влада, 16,7 % – поліція, городяни – 3,5 %.

Серед заходів, які зможуть підвищити рівень безпеки молоді в Дніпрі, можна назвати такі:

- приведення до ладу «небезпечних», занедбаних районів міста – 61,2 %;
  - взаємодія поліції з громадськістю щодо безпеки Дніпра – 45,8 %;
  - відсутність непроглядних закутків, прохідних дворів – 48,7 %;
  - проведення комплексного аналізу територій з метою її оцінки щодо небезпеки для городян – 47,8 %;
  - встановлення на зупинках, поверхах будинків тривожних кнопок сигналізації – 47,0 %;
  - підвищення професіоналізму поліції – 45,2 %;
  - збільшення камер відеоспостережень – 42,9 %;
-

- створення огороженого входу в будинок, закритих дворів – 23,1 %;
- впорядкування зелених зон у місті – 18,9 %;
- обов'язкова кримінологічна експертиза при здачі будівлі/об'єкта – 18,6 %;
- ефективне використання функціональних зон в місті – 12,5 %;
- участь громадян у патрулюванні території – 9,3 %;
- зменшення автотранспорту на дорогах – 7,4 %;
- створення цікавих публічних місць, в яких буде багато людей – 7,4 %;
- контроль з боку громади за безпекою у місті – 2,6 %.

Отже, фіксується, що студенти віддають перевагу архітектурно-інфраструктурним рішенням та підвищенню ефективності роботи відповідних інституцій, відповідальних за безпеку у місті, проте залишається недооціненою роль територіальної громади у набутті містом ознак безпекового. У підсумку, Дніпро вважають цілком безпековим 5,5 % здобувачів вищої освіти, скоріше таким – 30,5 %, скоріше ні – 44,9 %, цілком ні – 9,4 %, і уклалися з відповіддю 9,7 %.

Тож безпекове місто – це місто, в якому інтегровані зусилля всіх зацікавлених осіб, а метою є створення здорового та комфортного середовища. За результатом дослідження Лабораторії майже однакова кількість опитаних студентів оцінює Дніпро як безпекове та небезпекове місто. Студенти, що навчаються у ЗВО м. Дніпро, дещо спрощено розуміють безпекове місто, яке пов'язане для них насамперед з якісною роботою організацій, які відповідають за безпеку, проте роль територіальної громади не сприймається ними як вагома.

1. Аудит безпеки територій. Безпечно для жінки – безпечно для всіх. *Інформаційно-консультативний жіночий центр*. Київ, 2018. URL : <http://www.empedu.org.ua>.

2. Демичева А. В. Безпекові міста: світовий та український виміри. *Молодий вчений*. 2020. № 11 (87). С. 268–272.

3. Сьоме всеукраїнське муніципальне опитування 12 травня – 3 червня, 2021. URL : <https://iri.org.ua/survey/some-vseukrayinske> – [munitsypalne-opytuvannya-meshkantsi-mist-zadovoleni-mistsevym](https://iri.org.ua/survey/some-vseukrayinske).

4. The Global Liveability Index 2021 How the Covid-19 pandemic affected liveability worldwide. A report by The Economist Intelligence Unit. URL : <https://pages.eiu.com/rs/753-RIQ-438/images/global-liveability-index-2021-free-report.pdf>. mkt_tok.

Валентина МІРОШНІЧЕНКО

начальник кафедри
психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін,
доктор педагогічних наук, професор

Руслан СИЧ

заступник начальника кафедри
вогневої та тактико-спеціальної
підготовки Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького
(м. Хмельницький, Україна),
кандидат педагогічних наук

ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ ЯК ЗАПОРУКА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасні дослідники у своїх працях (Д. Александров, Т. Білоус, В. Бойко, В. Покалюк, В. Предборський, О. Тімченко, О. Шаповал) прагнуть додати поняттю безпеки сучаснішого змісту, що відповідало б реальним умовам забезпечення безпеки. Тому досить неоднозначно тлумачать терміни «небезпека» та «безпека» різні джерела.

Усі небезпеки життєдіяльності людини за способом дії поділяють на постійні та випадкові. Зі свого боку, постійні небезпеки залежно від джерела їх виникнення поділяють на техногенні та антропогенні. Техногенні небезпеки є результатом помилок, закладених під час проектування та експлуатації окремих приладів, устаткування та технічних систем у цілому. Вони здійснюють не тільки прямий, а й опосередкований вплив на результати